

1918
100
2018

Výzva k přihlašování příspěvků

Na prahu nové doby

Mezioborová konference o počátcích
Československé republiky

Datum konání: 26. až 29. října 2018

Místo konání: hlavní budova Akademie věd České republiky,
Národní třída 3, Praha 1 – Staré Město

Pořadatel: Ústav státu a práva Akademie věd České republiky, Kabinet dějin státu a práva, ve spolupráci s Ústavem státu a práva Slovenskej akadémie vied, Ústavem právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Filosofickým ústavem Akademie věd České republiky a Ústavem dějin umění Akademie věd České republiky

Nad konferencí převzal záštitu místopředseda Ústavního soudu Jaroslav Fenyk.

Ústav státu a práva

Filosofický ústav AV ČR
Institute of Philosophy

Konference *Na prahu nové doby* využívá odbornou a společenskou pozornost, kterou letos rok 1918 vyvolává, k vytvoření prostoru pro kritické přemýšlení o historických událostech a procesech, spojených se vznikem a etablováním Československa v sociálním, kulturním, politickém a ekonomickém kontextu poválečné střední Evropy. Vybíráme taková témata, která jsou buď opomíjená, či taková, o nichž se naopak vede živá a konfliktní diskuze, otevírající nové otázky a možnosti zkoumání. Prvořadým cílem konference je dialog mezi právní, sociální, politickou a hospodářskou historiografií, dějinami umění, filosofií, antropologií, sociologií a dalšími obory.

Konferenční okruhy a sekce

Konference bude tvořena sekcemi, uspořádanými do devíti tematických okruhů. Oborové zaměření jednotlivých sekcí vyplývá z anotací. V určitých případech, s cílem podnitit mezioborové přístupy, uvádíme některé obory výslovně. Výčet ovšem neznamená omezení pro další obory, jejichž širokou paletu naopak uvítáme. Požadavky na návrh příspěvku jsou připojeny za anotacemi sekcí v oddílu *Přihlášení k účasti*.

Tematický okruh A: Diference, zájmy, stratifikace	2
Tematický okruh B: Kulturní stát?.....	4
Tematický okruh C: Hranice – centrum – periferie	6
Tematický okruh D: Právní, hospodářské a správní struktury	7
Tematický okruh E: Spory o nadvládu a emancipaci	9
Tematický okruh F: Právněteoretické, filosofické a politické rámce	11
Tematický okruh G: Československo: mezinárodní projekt	12
Tematický okruh H: Trestání, násilí a ozbrojenost.....	13
Tematický okruh J: Minulost a budoucnost: politika paměti, filosofie dějin a představy nového.....	14
Přihlášení k účasti.....	16

Tematický okruh A: Diference, zájmy, stratifikace

Sekce A1: Sociální politika ve středoevropských společnostech poválečných let

Poválečná léta znamenala výrazný vzestup významu sociálněpolitických opatření. Chceme otevřít prostor pro diskuzi o tématech (dis)kontinuity s opatřeními válečného období, změn jednak v kontextu nutnosti řešení zdravotního stavu populace (druhotné sociální a zdravotní dopady války) i obecnějšího politického sporu o úloze státu, společnosti a jednotlivce v oblastech zdravotní péče, zajištění ve stáří či v nezaměstnanosti, probíhající na ose politické levice – pravice. Sociální politika již nebyla chápána jen jako činitel řešící již vzniklé problematické situace, ale také jako činitel potenciálně působící také preventivně. I tuto proměnu bychom rádi problematizovali.

Jakub Rákosník (garant)

Sekce A2: Bydlení a architektura ve středoevropském poválečném myšlení

Válka vystupňovala špatné bytové poměry předválečného období. Bydlení se stalo v poválečných letech hned po zásobování potravinami a dalším zbožím základní potřeby jedním z klíčových témat. Středoevropští zákonodárci sáhli k opatrným opatřením, zvláště k ustanovením o ochraně nájemníků a o regulaci výše nájemného či zčásti o distribuci obytného prostoru, přičemž naopak byly odmítnuty radikálnější požadavky. Konflikt panoval ohledně zapojení státu, zemí či obcí do výstavby nebo naopak pouhé stimulace výstavby jednotlivců nebo družstev. Obecní bytová výstavba dosáhla ve střední Evropě v tomto období spíše skromných výsledků, vyjma několika velkoměst. Mnohé mimořádně pozoruhodné urbanistické i architektonické plány a vize tohoto období zůstaly neuskutečněny. Přesto se jednalo o fakticky první etapu promyšlení dostupnosti a kvality bydlení na celospolečenské úrovni. Sekce je otevřená kritickému uchopení témat spojených s architekturou, urbanismem bydlení, právní regulací bydlení a společenskými náhledy na bydlení.

Vendula Hnídková – Pavel Prouza (garantka, garant)

Sekce A3: Práce a spory o její právní úpravu

Období prvních let republiky bylo obdobím postupného zrodu moderního pracovního práva. Navzdory politicky symbolickým změnám typu zákona o osmihodinové pracovní době, zákona o práci dětí či čl. 427 versailleské mírové úmluvy, stanovícího, že „práce nesmí být pokládána prostě za zboží nebo předmět obchodu“, byl o podobu pracovního práva veden dlouhodobý společenský spor. Konfliktní byly například otázky závaznosti kolektivních smluv, placené dovolené a další. Dlouhá řada pracovněprávních návrhů zůstala nikdy neprosazena a neuskutečněna. Stejně tak byly vedeny polemiky i o tom, jak vlastně pracovní právo naukově uchopit a zda a jak mu vyučovat na právnických fakultách. Uvítáme příspěvky z oblasti právních dějin, hospodářských, sociálních a politických dějin a kulturní antropologie.

Vladimír Kindl – Martin Štefko (garanti)

Sekce A4: Stávky, jejich příčiny, průběh a výsledky

Stávkování náleželo mezi důležité nástroje kolektivního odporu v období vzniku republiky a jejich počátečních let. Sekce si klade otázku po dobových příčinách stávek, po způsobech získávání účastníků a sympatizantů i jejich mobilizace, po průběhu a případných výsledcích stávek, jakož i po způsobech zjevného i skrytého boje proti stávkám. Klade si otázku, do jaké míry měly stávky poválečného období společné rysy se stávkami předválečnými a válečnými. Zkoumá dobovou debatu o právu stávkovat a o snahách o jeho omezení. Diskutovány mohou být metodické otázky a také možnosti srovnání s dalšími středoevropskými státy. Vítány jsou příspěvky ze všech oblastí historie, antropologie i filosofie.

Stanislav Knob (garant)

Sekce A5: Životní úroveň a trávení volného času

K důležitým ukazatelům životní úrovně širokých vrstev obyvatelstva patřil rozsah volného času a hlavně šíře možností jeho trávení. S kvalitou života a právě s volným časem a jeho trávením úzce souvisí problematika spotřeby. Doba po první válce přinesla řadu změn dominantní konzumní kultury, ale také mnohé impulzy do diskursu o otázkách konsumerismu, když oproti dřívější reprezentativní spotřebě velkoburžoazie a šlechty či nově i válečných zbohatlíků, byl za protipól kladen asketismus a všestranná uměřenost moderního demokratického světa. Sekce se chce zabývat mimo jiné rozvojem abstinenciálního hnutí, vegetariánství a dalších protikonzumních trendů. Nabízí příležitost věnovat se i otázkám životní úrovně a volného času z hlediska sociální soudržnosti mladého státu, jeho (ne)schopností saturovat základní potřeby československé společnosti i srovnání z hlediska jiných středoevropských států. Zohlednit lze rovněž oblast spolkového a komunitního života spojeného např. se sportem a tělocvikem, trampíngem a životem v přírodě, apod.

Martin Franc (garant)

Sekce A6: Náboženství versus sekularita

Politické změny roku 1918 otevřely poprvé ve středoevropských dějinách prostor pro případnou proměnu dosud privilegovaného postavení náboženství ve společnosti. Sekce se zaměřuje na spor, který v této oblasti probíhal na řadě rovin – kulturní, právní, školské a dalších. Nabízí se zkoumání způsobů tohoto společenského sporu na praktické politické rovině, např. v podobě stran, prosazujících a hájících zájmy římskokatolické církve či kooperace jiných politických stran se sekularistickými spolky a s bezvěreckým hnutím (např. Volná myšlenka, Freidenkerbund für die Tschechoslowakische Republik), či vztahy internacionálního ústředí římskokatolické církve, Svaté stolice, a Československé republiky. Pozornosti by neměly ujít otázky každodenního života, např. uplatňování vlivu náboženství ve školách (povinná výuka náboženství), zavádění právní možnosti pohřbů žehem, spory o uzavírání a rozvody manželství, vedení matrik, či o financování církví. Tématizovány mohou však být rovněž etablování nových náboženských společností a středoevropská srovnání otázek pojednávaných v této sekci.

Jaroslav Šebek – Jan Rataj – Antonín Kudláč (garanti)

Tematický okruh B: Kulturní stát?

Sekce B1: Literatura jako sociální praxe

Interpretace nového státu – vedle jiného – i jako nástroje masového povznesení kulturní a životní úrovně všech jeho občanů, vytvořily v počátcích republiky vcelku jedinečnou možnost prosadit opatření, které by umožnilo lidem v každé obci přístup ke čtení. Zákon o knihovnách nutil obce budovat obecní knihovny, nová síť veřejných knihoven stimulovala i přebírání starších spolkových knihoven. Pozoruhodnými tématy jsou hospodářské otázky výroby, vydávání, distribuce a spotřeby knih, novin a časopisů, knihovny studentských spolků, komerční půjčovny knih či „vzdorónárodní knihovna“ československých Němců

(Bücherei der Deutschen). Vítejte příspěvky zohledňující otázky spojené s literární cenzurou, čtenářstvím různých společenských tříd, literární sociabilitou, reprezentací kulturních ambicí „státního národa“ či problémy německojazyčné a další menšinové literatury, její institucionalizace a spotřeby.

Lukáš Borovička (garant)

Sekce B2: Novou školou k novému světu? Boje o školskou reformu a školské pokusy

Zásadním tématem období počátků republiky bylo úsilí o proměnu školství. Hovořilo se o tom, že je třeba školství „odrakoušit“ a „demokratisovat“ a učinit „republikánským“, či přímo jej postupně přetvořit v nástroj společenské změny. O praktickém způsobu, jak školství proměnit, však již široká shoda nepanovala. Převrat stimuloval snahu po změně v podobě školských alternativ a pokusů, zpravidla uskutečňovaných zdola zanícenými učiteli (např. Dům dětství, Volná škola práce, Pokusná pracovní škola, aj.). Snahy o školskou reformu přes obrovská očekávání skončily v tomto období bez valného úspěchu, zřejmě převážně z politických příčin, pouze vydáním tzv. malého školského zákona. Sekce se omezuje na počáteční poválečná léta, tj. na období před pozdějšími příhodovskými reformními snahami; zároveň uvítáme zahrnutí středoevropských srovnání.

Tomáš Kasper (garant)

Sekce B3: Vědní a vysokoškolská politika

Sekce se zaměří na vztah československého státu a vysokoškolského vzdělání, resp. vědy. Nabízí možnost, klást si otázky po různých podobách vztahu státní moci a akademického prostředí, od vzájemné symbiózy v podobě základních nových anebo převzetí existujících vědeckých a univerzitních institucí ze strany státu, přes způsoby vyjednávání záměrů a projektů, které nebyly z různých důvodů uskutečněny, až po kritické debaty o omezení role státu vůči vysokému školství a vědě. Podstatnými tématy jsou také nové osy mezinárodní vědecké spolupráce (Francie, Jugoslávie, aj.) a jejich vazba na mezistátní dohody či domácí vědecké kapacity. Prostor chceme dát otázkám utváření vědeckého diskursu ve vztahu ke státem podporovaným tématům a otázce, jak se ve vědní politice projevovaly postoje státu vůči „nestátním národům“ a jiným menšinám, soukromým vědeckým subjektům ad. Přivítáme srovnání s jinými středoevropskými a dalšími zeměmi.

Karel Šima (garant)

Sekce B4: Umění, stát a reprezentace

Formování nové státní identity občanů Československa v první polovině 20. let bylo podporováno přetvářením prostředí, při němž se uplatnily státní zakázky v oblasti architektury, urbanismu, krajinných úprav a umění ve veřejném prostoru, ale i drobné objekty (grafický design cenin apod.). Zaměříme se na to, jak se realizovala adaptace výtvarných umělců i institucí světa umění (muzea umění, publikace, umělecké školy, výtvarná kritika, obchod s uměním) na novou státní situaci. Jak se projevovala v tématech výstav, sbírkových programech muzeí, subjektivní volbě uměleckých témat, zaměření

umělecko-historického výzkumu atd. Nejzajímavější případy lze očekávat v průsečíku obou situací, stejně jako v příčných otázkách (česko – slovensko – německé vztahy, zahraniční reprezentace, aj.). Uvítáme příspěvky z oblasti dějin umění, historie, filosofie a kulturní antropologie.

Milena Bartlová (garantka)

Sekce B5: Film jako popkulturní fenomén a průmyslové odvětví

Československý stát byl od svých počátků sledován okem filmové kamery. Události, které byly chápány jako významné, zůstaly pro budoucí generace často zaznamenány na filmový pás. Stále poměrně nový druh zábavy se stal masovým díky rostoucímu počtu stálých kin, která byla na území ČSR otevírána. První roky Československé republiky byly spojeny s obnovením a ukotvením pravidelné národní produkce, utvářením kultury místních filmových hvězd i fanouškovských subkultur, ale také se zájmem avantgardních tvůrců a prvními umělecky ambiciózními projekty. Uvítáme také středoevropská srovnání.

Tereza Czesany Dvořáková (garantka)

Sekce B6: Uchovávací republika: změny a vize v archivnictví a památkářství

Uchovávaní historických a kulturních statků a péče o ně je společným průsečíkem archivnictví a památkové péče. První roky republiky přinesly v těchto oblastech zásadní výzvy. Vznikla archivní škola, byla uskutečňována archivní rozluka, došlo ke sporům o vhodnou koncepci archivní sítě. Také oblast památkové péče jen obtížně hledala svou novou podobu, byly vedeny spory o památkový zákon. Podobu a priority obou oblastí výrazně utvářel proces pozemkové reformy, omezení vývozu uměleckých památek a archiválií ze země a problémy nedokonalé evidence a kontroly. Zároveň se objevily snahy o zásadnější reformy archivnictví i památkové péče, provázené náměty a vizemi jejich rozvoje. Příspěvky se mohou věnovat také středoevropskému srovnání.

Eva Drašarová – Kristýna Uhlíková (garantky)

Tematický okruh C: Hranice – centrum – periferie

Sekce C1: Bratr, investor, kolonista? Východ ČSR – přístupy a reflexe

Problémem hodným samostatné pozornosti je vztah mocenského centra („Praha“) k východním oblastem republiky. Stala se dřívější periferní oblast Horních Uher jen novou periferií Československa? Jaké byly představy těch, kteří formovali a uskutečňovali plány na zapojení Slovenska do hospodářských a politických struktur nového státu? Jaké kulturní a symbolické rámce tyto představy vymezovaly? Jaký druh a intenzitu konfliktů a jaké jejich představitele můžeme pojmenovat? Jaké byly neuskutečněné záměry a návrhy v oblasti modernizace a veřejných investic na Slovensku a v Podkarpatské Rusi? Žádoucí je zkoumat i přístup nestátních aktérů, například dobyvatelů renty – může být zkoumána povaha

investic na Slovensku, způsoby využívání levnější, méně kvalifikované a méně odborově organizované pracovní síly či levnějších přírodních zdrojů.

Miroslav Michela (garant)

Sekce C2: Proměna hranic hospodářského prostoru a komunikačních sítí: pohyb a energie na jiných cestách

Pro budoucnost státu bylo předním úkolem provést transformace dopravních sítí, orientovaných na Vídeň a Budapešť, na nové dopravní, hospodářské i vojenské a strategické potřeby republiky. Chceme se věnovat otázkám spojeným se vznikem nových spojů, plánováním a výstavbou komunikací (v nejširším smyslu) či sítí (elektrifikace, telegraf). Zvláštní otázkou je budování strategických infrastruktur na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Zkoumán by měl být nejen jejich ekonomický, ale rovněž symbolický a politický, resp. mocenský význam. Pozornost by měla být věnována i neuskutečněným záměrům a dobovým polemikám. Uvítáme příspěvky z hospodářských, sociálních i právních dějin a dalších souvisejících oborů.

Ivan Jakubec – Jan Štemberk (garanti)

Sekce C3: Migrace – příslušnosti – azyl

Jaké důsledky pro praktický život lidí měly právně regulované příslušnosti k určitým prostorovým celkům (občanství, domovská příslušnost)? Důležitým prvkem doby byly dobrovolné i nedobrovolné (přímo i nepřímo vynucené) přesuny osob mezi novými státními hranicemi. Na území nového státu se ocitly desetitisíce lidí bez československého občanství a často i bez jakékoli státní příslušnosti (apatridé); tuto skupinu spoluutvářely vlny uprchlíků (hlavně z Ruska a Polska). Probíhala také spontánní i řízená migrace krajanů do „staré vlasti“, ať již z Rakouska, Německa, Polska, Ruska, Spojených států amerických nebo z dalších zemí. Jaké bylo jejich právní a sociální postavení, jakým způsobem se vyvíjela diskuze o právní povaze a podmínkách získání občanství či udělení možnosti pobytu na území republiky, jaké způsoby represe byly vůči uprchlíkům a migrantům uplatňovány? Jak se vyvíjela pracovní migrace uvnitř státu, např. mezi průmyslovými a agrárními oblastmi či mezi německým pohraničím a českým vnitrozemím, jakou úlohu hrála domovská příslušnost?

Vít Strobach (garant)

Tematický okruh D: Právní, hospodářské a správní struktury

Sekce D1: Republika právníků? Právnícké profesní světy

Jak se po vzniku Československa změnil svět právních profesí? Budeme diskutovat o tom, zda nastaly výraznější přesuny mezi jednotlivými profesemi, do jaké míry se stala pro právníky přitažlivou služba v úřadech nového státu a jaké důsledky mělo zvyšování počtu absolventů právníckých fakult. Budeme zkoumat, jakým způsobem vystupovaly profesní komory a spolky, jaké byly dobové požadavky a snahy o reformu jednotlivých profesí

(např. soudnictví). Stranou pozornosti by neměly zůstat ani otázky sociálního kapitálu právníků a míry jeho zužitkování ve veřejné, zvláště pak politické a spolkové činnosti a otázka opakování kariérních drah („dědičnost“ právnických profesí). Zaměříme se také na disciplinární rozhodování ve vztahu k některým právnickým profesím a na dostupnost právních služeb, včetně právní pomoci nemajetným. Uvítáme středoevropská srovnání a příspěvky z právních, sociálních, politických a hospodářských dějin.

Jozef Vozár – Stanislav Balík – Martina Gajdošová (garanti, garantka)

Sekce D2: Místní moc v počátcích republiky mezi setrvalostí a změnou

Do jaké míry zůstaly pomyslné otěže moci v obcích, okresech a zemích v rukách dosavadních mocenských skupin a do jaké míry docházelo k proměnám? Jak se vyvíjela situace ve vnitrozemí českých zemí a jak naopak v německojazyčných okresech? Rádi bychom zkoumali způsob, jímž se proměnily místní mocenské struktury na Slovensku a na Podkarpatské Rusi, vliv a dopady zakládání národních výborů a způsoby, jímž se projevovала opatření centra státu vůči samosprávě v rukách národnostních skupin. Zkoumání těchto a dalších souvisejících otázek může napomoci pochopení, jakým způsobem a jakou měrou se změnil anebo nezměnil rok 1918 život v mikrokosmu obcí, okresů a na úrovni zemí.

Martin Rája (garant)

Sekce D3: Sjednocování práva – první roky

Jedním z podstatných problémů nástupnických států bylo sjednocení právního řádu. Od počátku docházelo ke sjednocování práva, nejprve ad hoc, později plánovitě. Sjednocení mohlo zároveň umožnit modernizaci často zastaralých předpisů. Mohlo také docházet k vytváření řešení, odlišných od dosavadního řešení obou sjednocovaných oblastí. Častěji se ovšem prosadila jedna oblast na úkor druhé, a to i v případech, kdy sama měla řešení zaostalejší. Výrazně nerovná vyjednávací pozice sjednocovaných území činila proces velmi obtížným. Zajímá nás sjednocování ve všech oblastech právního řádu, zvláště pak v oblastech dosud opomíjených. Pozornosti by neměla ujít argumentace při výběru možných variant řešení a způsoby popularizace změn vůči široké veřejnosti. Sekce se omezí na první roky sjednocování (1918-25). Uvítáme příspěvky z oblasti právních, hospodářských, sociálních i politických dějin.

Jozef Beňa – Tomáš Gábriš – Ondřej Horák (garanti)

Sekce D4: Hospodářská samostatnost a hospodářský nacionalismus

Vznik samostatného státu poskytl nové možnosti, jak postupovat vůči na území republiky mohutně přítomnému zahraničnímu kapitálu bývalých centrálních mocností, hlavně kapitálu vídeňskému a budapeštskému, ve prospěch jeho domácího zdanění, a proti konkurenci levných zahraničních výrobků, potravin či surovin. Nostrifikační opatření donutila zahraniční společnosti přeložit svá hospodářská vedení a sídla do republiky nebo založit v republice dceřinné společnosti. Podmínka stálého bydliště na československém území a další specifické požadavky a doporučení měnily poměry v orgánech obchodních

a průmyslových společností. Důsledkem nostrifikací bylo značné posílení domácího, zejména nacionálně českého kapitálu (navyšování kapitálu, repatriace akcií). Ve vztahu k orientaci zahraničního obchodu probíhal v prvních letech republiky nesnadný spor mezi zastánci ochranné a exportní politiky. Příspěvky mohou zahrnout také střeoevropské srovnání či obecněji zkoumat otázky hospodářské nezávislosti či závislosti a právně-politických nástrojů, umožňujících posuny na škále mezi nimi.

Eduard Kubů (garant)

Sekce D5: Jak vznikly československé úřady a odkud přišli jejich úředníci?

Nová republika vytvořila své ústřední správní struktury a zároveň převzala struktury nižší a samosprávné. Předmětem této sekce bude otázka institucionální i personální kontinuity i diskontinuity mezi nimi a v případě ústředních struktur i mezi ústředními úřady Předlitavska i Zalitavska. Zajímají nás životní dráhy, vzdělání a původ československých úředníků a úřednic, a také míra významu samosprávy jako rezervoáru pro personální obsazení státní správy mladé republiky. Přestože nový stát vstoupil do střeveců monarchie a do značné míry převzal její úřední struktury i právní úpravu jejich postavení, staly se plány správních reforem a jednotného členění státního prostoru dlouhodobě vděčným tématem. Naopak krátkodobějším, ale pro počátky republiky nezanedbatelným fenoménem, byly sliby demokratizace, odrakouštění či decentralizace.

Pavel Mates – Jiří Šouša ml. (garanti)

Sekce D6: Hospodářská moc, její struktura, zájmy a dynamika

Interdisciplinární a víceborové téma bude problematizovat jednání hospodářských elit v kontextu hospodářského, právního, kulturního a zejména společenského vývoje Československa. Prostřednictvím dobových reprezentací symbolického kapitálu, společenských sítí, interakcí a změn právní regulace sledujeme zájmy a postoje hospodářských elit v jejich vztahu k profilujícím se národním i nadnárodním ekonomickým vazbám a k proměňující se státní hospodářské politice. Jako zvláště podstatnou otázku chápeme způsoby přímého či nepřímého vlivu podnikatelské lobby na utvářející se legislativu mladého státu. Vítráme příspěvky oborů sociálních, hospodářských a právních dějin, sociální geografie, antropologie.

Martin Marek – Petra Skřejpková (garant, garantka)

Tematický okruh E: Spory o nadvládu a emancipaci

Sekce E1: „Politicky, sociálně a kulturně rovné?“ Nesnadná emancipace žen v poválečné společnosti

Prohlášení nezávislosti, politický programový dokument, vzniklý na podzim 1918, přislíbil vedle jiného, že „ženy budou postaveny politicky, sociálně a kulturně na roveň mužům“. Pomineme-li několik vesměs těsně poválečných změn (volební právo, umožnění rozvodu,

zrušení nuceného celibátu učitelek, připuštění žen do některých dosud jim uzavřených studijních oborů a profesí), zůstal politický program v této oblasti dalekosáhlým způsobem nenaplněn. V sekci se pokusíme soustředit na otázku, jaké konkrétní politické procesy či politické a společenské síly působily v různých středoevropských zemích pro a proti zlepšování pozice žen a naplnění politické, sociální a kulturní rovnosti žen. Z dílčích témat jmenujme ženskou práci a demobilizaci žen z pracovních míst, která zastávaly v době války, politickou aktivizaci žen a radikální formy emancipace, ale také teoretické a programové debaty a neuskutečněné záměry a vize. Vítráme příspěvky srovnávající situaci v jednotlivých středoevropských státech.

Dana Musilová – Jana Burešová (garantky)

Sekce E2: Národnostní otázka – dobový diskurz, reflexe, konflikty

Česká a slovenská historiografie má za sebou fázi nekritické ochrany velkého příběhu o meziválečném Československu coby ostrovu demokracie a může si dovolit hlubší reflexi německých, polských, maďarských a dalších národních hnutí, jejich ambicí a cílů. Z obecnějších otázek vybíráme metodologii zkoumání národních hnutí a analýz národní identifikace v různých sociálních třídách a reflexe psaní o „národnostní otázce“. Zvláště ceněny budou srovnávací příspěvky napříč spektrem národních hnutí, analýzy jejich sociální struktury a vnitřních konfliktů mezi různými názorovými proudy. Příspěvky mohou být věnovány i kritické reflexi dílčích témat jako např. činnosti tzv. iredentistických poslanců v Národním shromáždění Německého Rakouska, česko – německým sporům o zemskou a okresní samosprávu, zapojení německých okresů do politického a hospodářského života (otázka vzniku „nových periférií“) státu, činnosti správních komisí dosazených československou vládou, organizací samosprávy, aktivitě maďarských nacionalistů během maďarské a slovenské republiky rad.

Thomas Oellermann – Piotr M. Majewski (garanti)

Sekce E3: Sexuální reforma: osvobozené city, osvobozená těla

V prvních letech existence republiky se o slovo ve veřejném prostoru silně přihlásila rozmanitá sociální hnutí, která začala usilovat o změnu přístupu státu a společnosti k sexuálnímu a reprodukčnímu životu. Toto úsilí o „sexuální reformu“ bylo ohlasem mezinárodních snah té doby a týkalo se např. otázek sexuální výchovy, antikoncepce či prostituce. V Československu probíhala již v první polovině 20. let, v souvislosti s připravovaným novým trestním zákonem, snaha o zrušení trestnosti potratu a zrušení trestnosti homosexuálního styku, kdy se příslušné paragrafy starého trestního zákona v očích zastánců reformy staly křiklavým symbolem útlaku nevinných lidí. V této konferenční sekci uvítáme příspěvky, které se zaměří na činnost hnutí či jejich protagonistů v předmětném období, na analýzu jejich metod, na činnost a argumenty odpůrců změn, či na celkovou veřejnou debatu o těchto tématech v rámci střední Evropy.

Jan Seidl (garant)

Sekce E4: Zdraví, sociální hygiena a postižení

Skončený válečný konflikt zůstal ve společnosti přítomen v podobě dlouhodobých následků od zmrzačení a jiných zdravotních postižení a obtíží, přes následky epidemií až po rozsáhlé zdravotní oslabení společnosti, mj. i následkem nedostatečné výživy. Zdravotní problémy dále nesly rozsáhlou sociální zátěž. Sekce nabízí příležitost zkoumat dobové představy o zdraví ve vztahu k otázkám modernizace, nacionalismu a ustavování společenského řádu v meziválečném Československu. Víťame příspěvky tematizující osvětová a sociálně hygienická hnutí (eugenika, abstinenční hnutí, sociální lékařství a další), transnacionální odbornické sítě a jejich vliv na zdravotní politiky středoevropských států. Z celé škály možných oborových pohledů vítáme příspěvky vztahující se k dobovým sanačním, rehabilitačním a modernizačním diskursům, jakož i k otázkám formování vztahu mezi centrem a periferií a ustavování mocenských hierarchií a vztahů ve společnosti (mezi třídami, národy, kulturami, aj.).

Filip Herza – Kateřina Kolářová (garant, garantka)

Sekce E5: Romové a židé: represe, emancipace a možnosti srovnání?

Étos Československa jako vítězného, moderního, na principech humanity a demokracie budovaného státního celku, který byl spojen s mezinárodně politickou situací, se promítl i do změn právního pojmu menšina. Jakým způsobem se nový státní, ideologický a do jisté míry i legislativní rámec projevil v přístupech státní úřadů k Romům a židům v jejich každodenním životě? Lze srovnávat důvody a podoby fyzické – symbolické represe (či integračních snah) vůči těmto dvěma skupinám? O čem hovoří rozdíly či shody v dobovém přístupu ze strany státu, samospráv, sociálních hnutí a dalších aktérů? A o čem vypovídá rozdílný zájem dnešní historické obce o židovskou a romskou menšinu v daném období?

Pavel Baloun (garant)

Tematický okruh F: Právněteoretické, filosofické a politické rámce

Sekce F1: Nová ústavněprávní řešení ve středoevropských ústavách a praxi 20. let

Převratné státní a politické změny, zahájené na podzim roku 1918, vedly ke vzniku dlouhé řady ústavních zákonů, mnohdy nejprve formulovaných jako provizorní a posléze i jako dlouhodobé. Tyto nové ústavy přinesly řadu nových ústavněprávních řešení, nemajících dosud na území středoevropských států vesměs přímé předchůdce. Mnohá řešení byla s různými úpravami převzata z ústav jiných států, zvláště pak republikánských, ze starších neuskutečněných návrhů nebo z odborných či politických spisů a politických programů. Vedle obecných úvah, zda zavést republiku či podržet monarchii, bylo tématem hledání způsobu transformace pravomocí dědičné hlavy státu do prostředí republikánského zřízení. Vyvstala otázka vzájemného postavení vlády a parlamentu, popřípadě i otázka zachování a způsobu volby horních komor. Požadavky na demokratizaci vyústily ve snahy o výraznější

účasti občanů na rozhodování (např. lidová iniciativa, referendum). Rovněž soudní rozhodování prodělávalo svůj nový vývoj. Sekce uvítá právněhistorické, historické a politickovědní příspěvky.

Ivan Halász – Václav Pavlíček (garanti)

Sekce F2: Povaha práva očima středoevropské právní teorie a právní filosofie dvacátých let

Pro právní teorii a filosofii byl přelom XIX. a XX. století obdobím hledání východisek a osvobozování se z přirozenoprávního myšlení minulosti, projevujícím se řadou nových přístupů. Společenský pohyb po první světové válce byl mohutným impulsem zvláště pro hledání racionální koncepce práva. Vliv tehdejší německé právní teorie nacházel ohlas u řady českých filosofů a právních teoretiků, kteří vznikem nových českých univerzit získali vhodné institucionální zázemí. Nové směry právní teorie však nebyly přijímány jednoznačně a byly mnohými nahlíženy kriticky. Napětí mezi různými myšlenkovými pojetími práva zůstalo dlouhodobou součástí meziválečné středoevropské i české právní vědy. Sekce bude tématicky zaměřena především na tato témata a další otázky spojené s českou a středoevropskou recepcí kantovské a novokantovské filozofie na půdě filosofie a právní filosofie 20. let, na normativní teorii práva a její kritiku v dobovém českém a středoevropském právní myšlení a na postavení brněnské školy právní teorie při formování nového československého právního řádu.

Tatiana Machalová (garantka)

Tematický okruh G: Československo: mezinárodní projekt

Sekce G1: Mezinárodní zajištění vzniku státu a počátky jeho diplomacie

Jaké politické koncepce zastávaly velmoci na sklonku první světové války a jakým způsobem se tyto koncepce proměňovaly? Jaké byly širší mezinárodní souvislosti vzniku Československa i dalších nástupnických států a jak probíhalo úsilí o zajištění jejich mezinárodního postavení v prvních poválečných letech (do roku 1926)? Vedle těchto otázek se sekce soustředí na mírovou konferenci v Paříži a mezinárodní uznání Československa, na jeho vztahy s vítěznými i poraženými velmocemi a dalšími nástupnickými státy. Pozornosti by neměly ujít snahy Československa o hospodářskou a politickou stabilitu ve střední Evropě v poválečných letech a ustavení Malé dohody, konference v Locarnu a související změna mocenských poměrů v Evropě. Budeme se ale také tázat po kvalitě této stability, resp. jejich mocenských a geopolitických základech.

Petr Prokš (garant)

Sekce G2: Zahraniční revoluce na horizontu

Dobová revoluční situace v některých zemích (Rusko, republiky rad ve střední Evropě, aj.) přímo i nepřímo ovlivňovala země ostatní. Strach politických a ekonomických elit z revoluce

bezpochyby usnadnil prosazení řady jindy obtížně prosaditelných opatření v oblasti sociální a pracovní legislativy či pozemkové reformy aj. Sledované období přineslo v této oblasti řadu impulzů i vlivem názorové radikalizace části obyvatelstva Československa i jiných střeoevropských států. U některých vyplývala z osobní zkušenosti s válečným konfliktem (tzv. rudí legionáři a internacionalisté, účastníci vojenských vzpour, aj.), u jiných ze zkušenosti v zázemí. Ve stejné době ovšem vnímáme také vzestup a šíření strachu před revolucí ze strany velké části politické reprezentace, kulturních elit a médií, resp. v těch skupinách obyvatel, kteří ji vnímali jako nebezpečnou. Jací aktéři se podíleli na vytváření a interpretaci obrazu „revoluce na horizontu“? Jaký vývoj zaznamenáváme v tomto směru v letech 1918-1925 a jakou měrou se podílel obraz revolucí na legitimizaci a později udržování statu quo poválečného Československa a střední Evropy? To jsou jen některé otázky, kterými se chceme v této sekci zabývat.

Emil Voráček – Jan Lomíček (garanti)

Tematický okruh H: Trestání, násilí a ozbrojenost

Sekce H1: Změny a reforma trestního práva

Poválečné období let 1918-1925 přineslo v oblasti disciplinace a trestání obyvatelstva výrazné změny jak oproti období válečnému s jeho s terorem hraničícími formami represe, tak i vůči období předválečnému, jemuž se nevyhnutelně vzdálilo. Před státem se dvěma různými právními oblastmi i trestními předpisy stál naléhavý úkol sjednocení a modernizace trestní právní úpravy. Zároveň byly artikulovány i požadavky na proměnu trestního práva, která by byla více v souladu s postulátem humanity, demokratizace a působila by preventivně. Některé z těchto snah zaznamenaly i úspěch (podmíněné odsouzení). Vznikaly ovšem i nové represivní nástroje (zákon na ochranu republiky). Profesorská komise pro přípravu nového trestního zákona, pracující ve zkoumaném období, předložila nakonec roku 1925 novou osnovu tohoto předpisu. Příspěvky se mohou věnovat klíčovým sporům o změny trestního práva a jeho kritiky, nejlépe i ve srovnání s vývojem na tomto poli v dalších střeoevropských státech. Uvítáme příspěvky z oblasti právních, sociálních a politických dějin, antropologie a filosofie.

Ladislav Soukup (garant)

Sekce H2: Proměny státních ozbrojených sborů

Nový stát potřeboval ke svému upevnění ozbrojené sbory, ať již armádní, četnické či policejní. Zajímá nás, z jakého prostředí pocházeli a jaké vzdělání nejčastěji získali příslušníci ozbrojených sborů a jakým způsobem byli pro kariéru ve sborech dále rozvíjeni (školení, vysílání do zahraničí, atd.), jejich hospodářské postavení i politické názory (mj. snaha po účelovém omezení volebního práva vojáků a četníků), či způsoby umístování, kariér a povyšování bývalých legionářů a příslušníků někdejší rakousko-uherské armády. K prozkoumání jsou dále např. otázky, jakou úlohu hrálo ovládnání těchto sborů a jeho přesuny (převedení četnictva pod ministerstvo vnitra) v dobové mocenské konstelaci a také, jakými způsoby užívaly tyto sbory násilí, např. pohledem šetření služebních deliktů, odložených stížností či vojenského soudnictví. Stranou by neměla zůstat ani otázka, jakým

způsobem se vyvíjely národnostní poměry sborů či míra rozšíření šikany a jaké byly náhledy na ni, do jaké míry se střetávaly alternativní vize ozbrojených sborů, například miličního systému, volby důstojníků mužstvem či jiné prvky demokratizace armády s tradičními představami.

Zdenko Maršálek (garant)

Sekce H3: Budování státu a fyzické násilí

Říjnový převrat a ustavení nové státní moci na území Československa je tradičně pojímán zejména v mezinárodním srovnání jako v podstatě úspěšný proces s poměrně klidným přechodem státní moci a rychlým ustavením nového státu. Tento pohled vychází zejména z událostí, odehrávajících se v centru nového státu, případně v těch okrajových územích, kde ustavení nového řádu nebylo charakteristické rozsáhlejším použitím fyzického násilí. Sekce nabízí možnost přezkoumat tuto tezi pohledem na méně známé periferní regiony a souvislosti, spočívající v odlišných bodech a liniích konfliktů, než byl tradiční česko-německý spor. Uvítáme proto zejména příspěvky zabývající se řešením konfliktů jdoucích po náboženské linii či po linii sporů českých vítězů války s dalšími, neněmeckými národnostmi na území nového státu, příspěvky zabývající se rezistencí „zelených kádrů“ a dalších aktérů vymezující se vůči ustavujícím se strukturám nového státu, stejně jako další příspěvky zkoumající rozličné podoby kolektivního násilí.

Rudolf Kučera (garant)

Tematický okruh J: Minulost a budoucnost: politika paměti, filosofie dějin a představy nového

Sekce J1: Československo jako uskutečnění filosofie českých dějin?

Vznik Československa nebyl pouze výsledkem určitého historického kompromisu, neboť jeho zakladatelé v něm spatřovali začátek uskutečňování filosofie českých dějin. Masaryk v České otázce vyjádřil ideu českých dějin takto: humanita jako ideál univerzálního a tedy nadnárodního bratrství, která splývá s otázkou sociální. Masaryk jedinečným způsobem pojal partikularismus určitých národních dějin jako genezi univerzální nadnárodní ideje. Meziválečné Československo však v mnoha ohledech rozřešit „sociální otázku“ nedokázalo. Přivítáme příspěvky, které tematizují pokračující diskuzi o „smyslu českých dějin“, její ideový i sociální kontext a to jak z perspektivy československých, tak zahraničních aktérů.

Michal Hauser (garant)

Sekce J2: Nově utvářená a odstraňovaná místa paměti – fyzické a symbolické prostory

Každé společenství, které se jako takové chce chápat – nově se tvořící státy po roce 1918 nevyjímaje – si vytváří systém fenoménů, které pomáhají ukotvit jeho identitu. Ať již je nazýváme místa paměti, symbolická centra, identifikační obrazce, či jakkoli jinak, jsme

schopni je v rámci možností v dané epoše identifikovat. Byl v Československé republice proces vzniku takovýchto „míst paměti“ kontinuálním pokračováním „konfliktního společenství“, nebo zcela novou „vymyšlenou tradicí“? A jak se tento proces lišil, případně v čem se shodoval, oproti okolním státům středoevropského prostoru? Na tyto a další otázky se v rámci sekce pokusíme hledat odpovědi a nové otázky.

Vojtěch Kessler (garant)

Sekce J3: Představivost a sebetvorba – nové cesty myšlení ve střední Evropě 20. let

Jakou úlohu hrála v životě poválečné středoevropské společnosti představivost? Prožitek válečných let i převraty, nastolující nová republikánská zřízení, posunuly hranice představitelného i možného. Umění nabylo v poválečném období nových funkcí, zdůraznilo se působení na člověka, jeho rozvoj a emancipaci. Literární fikce, od divadelních her až po utopický román, se stala výrazněji společensky angažovanou. Apel na lidskou sebetvorbu kolísal mezi vizemi osvobození, etické introspekce i odříkavého sebezdokonalování, ať již individuální nebo kolektivní cestou. Od středoevropských avantgardních umělců přes nonkonformní ekonomy, státovědce a filosofy až po zapomenuté autory utopických románů, nový důraz na představivost, možnost utváření sebe samého i přetváření světa měly svůj vliv na dobovou společnost. Vítány jsou příspěvky z oblasti filosofie, literární vědy, historie, politologie a antropologie.

Joseph Grim Feinberg (garant)

Přihlášení k účasti

Přihláška příspěvku. Téma příspěvku je zapotřebí zvolit v návaznosti na témata sekcí. V přihlášce (dostupné ke stažení na odkazu uvedeném níže) vyplňte název sekce, do níž je návrh příspěvku přihlašován, název příspěvku, jméno, příjmení a působiště autora/autorky, a dále shrnutím (abstraktem) příspěvku v rozsahu 200-250 slov. Přihlášku zašlete na adresu 1918-2018@ilaw.cas.cz. Lhůta na zaslání návrhu příspěvku je **31. července 2018**.

Autoři vybraných příspěvků budou zpraveni do 15. srpna 2018.

Délka příspěvků by neměla překročit 15-20 minut. Po každém z příspěvků a na závěr sekce bude následovat diskuse.

Jednacími jazyky konference jsou čeština, slovenština a angličtina. Po předchozí dohodě s organizátory je výjimečně možné přednést příspěvek i v jiném jazyce.

Podrobný konferenční **program** bude rozeslán v průběhu září 2018.

Konferenční poplatek nebude vybírán.

Konferenční příspěvky budou vydány v recenzované kolektivní monografii. Lhůta odevzdání textové podoby příspěvku bude 30. listopadu 2018.

Konferenční prostory jsou **bezbariérové** (dostupnost pomocí plošiny a výtahu).

Aktualizované informace, případné změny a přihlášky ke stažení (přihláška příspěvku, přihláška pro účast bez příspěvku) jsou dostupné na:

<https://www.dropbox.com/sh/uajt5qoxfyhk1df/AACLGaEkMSE8vmhfbOKPg9Sla?dl=0>

nebo: bit.ly/ztud6el

Za organizační výbor konference

Jan Kober a Vít Strobach